

ПОКРОВСЬКИЙ Михайло Миколайович (17(29). 09. 1868, Москва — 10. 04. 1932, там само) — засновник і організатор радянської історичної науки, політичний діяч. Академік АН СРСР (1929). Закінчив Московський університет (1891), де був залишений для підготовки до професорського звання на кафедрах російської та загальної історії (учень [В. Ключевського](#) і П. Виноградова). Вважав себе легальним марксистом, в історичних працях обстоював позиції економічного матеріалізму. Під час революційних подій 1905—07 став більшовиком, входив до складу бойової організації Московського комітету РСДРП(б). Від 1907 — у Великому князівстві Фінляндському (у складі Російської імперії), від 1909 — в еміграції в Парижі, де займався науковою працею. Розробляв питання історії Росії (переважно зовнішньої політики) для 9-томної «Истории России в XIX в.» (Санкт-Петербург, 1907—10) та «Энциклопедического словаря Гранат». Співавтор праці «Русская история с древнейших времен» (Москва, 1910—12; загалом вийшло 8 видань; 1 і 2 — у 5-ти томах, наступні — у 4-х). У 2-му томі вміщено окремий розділ «Борьба за Украину» (підрозділи: «Западная Русь», «Казацкая революция», «Украина под московским владычеством»). П. намагався об'єктивно відтворити важливі аспекти історії України та українсько-російських відносин 17 ст., стверджував, що російські історики-

«державники» не зверталися до історії України та не вміли умістити її у свою схему російської історії. Цінував історіографічні праці М. Костомарова і [М. Грушевського](#). У серпні 1917 повернувся до Москви, взяв активну участь в організації захоплення більшовиками влади у місті в жовтні—листопаді 1917, був комісаром із закордонних справ Московського військово-революційного комітету. 1(14) листопада 1917 обраний головою Московської ради робітничих і солдатських депутатів. Увійшов до складу делегації на мирні переговори у м. Брест-Литовський (нині м. Брест, Білорусь), став «лівим» комуністом. У березні 1918 — голова РНК Московської обл., згодом — член РНК РСФРР й заступник наркома освіти РСФРР. Керував відділами: шкільної політики, науковим, ВНЗів і одночасно — Державною вченою радою, згодом — Академічною радою. Брав активну участь у створенні робітничих факультетів, Соціалістичної академії (від 1924 — Комуністична академія), 1921 — Інституту червоної професури (1921—31 — його ректор). Від 1922 — голова Центрального архівного управління, від 1924 — керівник Російської асоціації науково-дослідних інститутів суспільних наук, від 1925 — голова Товариства істориків-марксистів; від 1931 — директор Інституту історії Комуністичної академії. Після смерті П. певний час продовжували друкувати його твори (зокрема вийшло 5 посмертних видань «Русской истории в самом сжатом очерке»), а критика на його адресу здебільшого не виходила за межі наукової дискусії. Однак із посиленням культу особи Й. Сталіна вона набувала дедалі більш замовного й звинувачувального характеру, наприклад, у збірниках статей Інституту історії АН СРСР «Против исторической концепции М. Н. Покровского» (1939), «Против антимарксистской концепции М. Н. Покровского» (1940; обидва — Москва; Ленінград). Під час 2-ї світової війни під гаслом критики поглядів П. проявилася тенденція реабілітувати концепції російської «державницької» історіографії.

Рекомендована література

1. Соловьев О. Д. М. Н. Покровский и советская историческая наука. Москва, 1970.

[Р. Г. Симоненко](#)

Бібліографічний опис:

Покровський Михайло Миколайович / Р. Г. Симоненко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2025. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-890226>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).